

**OBJEKTİF CEZALANDIRILABİLME ŞARTI VE
ZAMANAŞIMI**
(Objective Condition of Criminality and Limitation)

Prof. Dr. Mehmet Emin ARTUK*
Dr. Mehmet Emin ALŞAHİN**

ÖZET

Zamanaşımı, kanunda öngörülen belli sürelerin geçmesi ile devletin cezalandırma yetkisini ortadan kaldırmaktadır. Zamanaşımı, şüpheli, sanık veya hükümlü için kanun tarafından tanınmış bir haktır. Objektif cezalandırılabilme şartı içeren suçlarda, zamanaşımı suçun işlendiği günden itibaren işlemeye başlar.

Anahtar kelimeler: Objektif cezalandırılabilme şartları, Zamanaşımı, Dava zamanaşımı, Ceza hukuku, Suç

Abstract

By running of certain periods of time which are prescribed by law, statute of limitations remove the government's authority of penalization. Limitation is a right given by law for the suspect, accused and convicted. For crimes which have objective conditions of criminality, the limitation period shall begin on the day the crime was committed.

Keywords: Objective conditions of criminality, Limitation, The limitation of actions, Criminal law, Crime

1- Genel Açıklamalar

Bir kimsenin eyleminin suç teşkil edebilmesi için, “tipiklik, maddi unsurlar, manevi unsurlar ve hukuka aykırılık unsurunun” somut olayda gerçekleşmesi gerekir¹. Ancak bu unsurların varlığı her zaman failin cezalandırılabilmesi için yeterli

* Prof. Dr., Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

** Dr., Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Görevlisi

¹ **Artuk, Mehmet Emin-Gökçen, Ahmet-Yenidünya, A. Caner**, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 5. Baskı, Ankara 2009, s.225 vd.

olmayabilir. Örneğin akıl hastası olan failin suç teşkil eden eylemi dolayısıyla, işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılayamamış veya bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneği önemli derecede azalmış ise, kınanamayacağından, bu suçtan cezalandırılması mümkün olmayacaktır.

Bununla birlikte, kanun koyucu bazı suçlarda suçun unsurlarının dışında, failin cezalandırılabilmesi için bir takım şartlar aramaktadır. Bu şartlar, şikâyete tabi suçlarda şikâyet koşulu (kovuşturma şartı) olabileceği gibi, inceleme konumuz olan objektif cezalandırılabilme şartları da olabilir.

5237 sayılı TCK'da objektif cezalandırılabilme şartı kavramı tanımlanmamış ve kanunun genel hükümler kitabında düzenlenmemiştir². Buna karşılık, TCK'da bazı suçlar açısından³ failin cezalandırılabilmesi için, objektif cezalandırılabilme şartları öngörülmüştür.

Bununla birlikte 2001 TCK Tasarısının 21 inci maddesinin 3 üncü fıkrasında⁴; “*Kanunun, failin cezalandırılmasını bir koşulun gerçekleşmesine bağlı tuttuğu suçlarda, bu koşul istenmemiş olsa da fail cezalandırılır*” denilmek suretiyle, objektif cezalandırılabilme şartından dolayı da olsa bahsedilmiştir.

Çalışmamızda objektif cezalandırılabilme şartı kavramı açıklandıktan sonra, bu kavramın hukuki niteliği ve benzer kavramlardan farkına değinilecek, objektif cezalandırılabilme şartı ihtiva eden suçlarda şart gerçekleşmediği takdirde ne tür hüküm verileceği belirtilecek, ardından zamanaşımı konusu ve bu suçlar yönünden dava zamanaşımı süresi tartışılacaktır.

2- Objektif Cezalandırılabilme Şartı Kavramı ve Hukuki Niteliği

Kanun koyucu suç politikası, usul ekonomisi ve fiilin meydana getirdiği sosyal zararı dikkate alarak, failin fiilinden dolayı sorumlu tutulabilmesi için objektif nitelikte bazı koşulların varlığını aramakta, bu koşullar gerçekleşmediği takdirde faili cezalandırmamaktadır⁵.

Buna göre, objektif cezalandırılabilme şartı, suçun işlenmesinden önce, suçun işlenmesi sırasında veya suç bütün unsurları ile gerçekleştikten sonra söz konusu olabilen ve esasen gerçekleşmediği takdirde kişinin haksızlık ve suç teşkil eden eyleminden cezalandırılmasını engelleyen şartlardır.

² 1930 İtalyan Ceza Kanunu'nun 44 üncü maddesinde; “*Suçun cezalandırılabilmesi için kanun bir şartın gerçekleşmesini aramakta ise, şartın gerçekleşmesini ifade eden netice onun tarafından istenmiş olmasa dahi, fail suçtan sorumlu tutulur*” denilmek suretiyle, objektif cezalandırılabilme şartı kanunda açıkça düzenlenmiştir. Bkz. **Dönmezer, Sulhi-Erman, Sahir**, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, Genel Kısım, C.:I, 14. Bası, İstanbul 1997, s.320.

³ TCK. m. 161, 162, 170, 171, 172, 173, 175, 177, 179, 215, 216, 217, 220, 240, 257, 343 gibi.

⁴ Türk Ceza Kanunu Tasarısı ve Türk Ceza Kanununun Yürürlüğe Konulmasına ve Mevzuata Uyumuna Dair Kanun Tasarısı, Ankara 2000, s.30.

⁵ **Öztürk, Bahri-Erdem, Mustafa Ruhan**, Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, 11. Baskı, Ankara 2011, s.154.

Objektif cezalandırılabilme şartının gerçekleşmesi ile ilgili bir zaman sınırlaması bulunmamaktadır. Buna göre, objektif cezalandırılabilme şartlarının mutlaka suçun işlenmesinden sonra gerçekleşmesi gerekmekte, suçun işlenmesi sırasında, hatta suç işlenmeden önce⁶ de gerçekleşebilmektedir⁷.

Bu özelliği dolayısıyla objektif cezalandırılabilme şartı ile önşart kavramları arasındaki farklılığa değinmek gerekir.

Doktrinde önşart olarak isimlendirilen kavram, suçun maddi unsurları gerçekleşmeden önce bulunması gereken, esasen tipiklik unsurunun içinde yer alan durumlardır⁸. Örneğin, TCK'nun 99 uncu maddesinde yer alan çocuk düşürme suçunda “kadının hamile olması” gibi. Buna göre, önşart suçun oluşumu ile doğrudan ilgili olup, gerçekleşmemesi halinde suçun varlığından söz etmek mümkün değildir.

Objektif cezalandırılabilme şartı ise, suçun bir unsuru değildir⁹. Bu nedenle kastın bilme unsuruna dâhil olmayan objektif cezalandırılabilme şartının somut olayda gerçekleştiğinin fail tarafından bilinmesine gerek yoktur. Ancak failin kusurunun aranmadığı her koşulun da objektif cezalandırılabilme şartı olduğunu söylemek doğru değildir.

Cezalandırılabilme şartları ile suçun unsurları arasındaki farkı ortaya koyabilmek adına, doktrinde, “*kusurlu hareket ile meydana getirilemeyen neticeler cezalandırılabilme şartıdır, kusurlu bir hareketle aralarında nedensellik bağı kurulabilen neticeler unsurdur*”; “*belirli bir hususu mantıken çıkardığımız zaman, geriye yine bir fiil kalabiliyorsa, bu husus cezalandırılabilme şartıdır, aksi halde unsurdur*” şeklinde ölçütler getirilmiştir¹⁰.

Objektif cezalandırılabilme şartı ihtiva eden suçlarda, unsurların gerçekleşmesi ile birlikte suç oluşmakta, buna karşılık objektif nitelikteki bu şartlar gerçek-

⁶ Örneğin, TCK'nun 161 inci maddesinde yer alan hileli iflas suçunda, objektif cezalandırılabilme şartı olan “iflasa karar verilmiş olması”, malvarlığını eksiltmeye yönelik hileli tasarruftan önce ya da sonra gerçekleşmiş olabilir.

⁷ Doktrinde, objektif cezalandırılabilme şartlarının suçun unsurlarından önce gerçekleşemeyeceğini ileri sürülmektedir. **Dönmezer-Erman**, I, s.316; **Önder, Ayhan**, Ceza Hukuku Dersleri, İstanbul 1992, s.376; **Centel, Nur-Zafer, Hamide-Çakmut, Özlem**, Türk Ceza Hukukuna Giriş, 7. Baskı, İstanbul 2011, s.208.

⁸ **Dönmezer-Erman**, s. 312; **Demirbaş, Timur**, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 5. Baskı, Ankara 2007, s.189; **İçel, Kayıhan-Evik, A. Hakan**, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2. Kitap, 4. Baskı, İstanbul 2007, s.22.

⁹ **Dönmezer-Erman**, I, s.318; **Öztürk-Erdem**, s.154; **Demirbaş**, s.190; **Koca, Mahmut-Üzülmmez, İlhan**, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 3. Baskı, Ankara 2010, s.348; **İçel-Evik**, s.16; **Üzülmmez, İlhan-Akkaş, Ahmet Hulusi**, Suçun Yapısında Objektif Cezalandırılabilme Şartları, EÜHFD, C:II, S:1-2, 2007, s.72; Aksi düşünce için bkz. **Kunter, Nurullah**, Suçun Kanuni Unsurları Nazariyesi, İstanbul 1949, s.182 vd.

¹⁰ Bkz. **Dönmezer-Erman**, I, s.318.

leşmedikçe kişiye ceza verilememektedir¹¹. Bu itibarla objektif cezalandırılabilme şartı, “cezalandırılabilirliğin alanını daraltan” bir etki doğurmakta¹² ve cezalandırmayı sağlayan olumlu bir nitelik taşımaktadır. Buna göre, objektif cezalandırılabilme şartı gerçekleşmedikçe, kişinin haksızlık ve suç teşkil eden eyleminden dolayı cezalandırılması mümkün değildir.

Örneğin, 5237 sayılı TCK'nun 170 inci maddesinin 1 inci fıkrasında, genel güvenliğin kasten tehlikeye sokulması suçu, somut tehlike suçu¹³ olarak düzenlenmiş ve failin yangın çıkarmak, bina çökmesine, toprak kaymasına, çığ düşmesine, sel veya taşkına neden olmak, silahla ateş etmek, patlayıcı madde kullanmak fiillerinden dolayı cezalandırılabilmesi için, bu eylemlerin kişilerin hayatı, sağlığı ve malvarlığı bakımından tehlikeli olabilecek biçimde ya da kişilerde korku, kaygı veya panik yaratabilecek tarzda gerçekleşmiş olması aranmıştır.

Buna göre, örneğin, 170 inci maddenin 1 inci fıkrasında yangın çıkarmak hareketi, cezalandırma bakımından yeterli değildir. Hâkim bu hareket sonucunda “kişilerin hayatı, sağlığı veya malvarlığı bakımından” bir tehlikenin doğup doğmadığını ya da “kişilerde korku, kaygı veya panik yaratılıp yaratılmadığını” somut olayın özelliklerini dikkate alarak araştıracaktır. Ayrıca somut tehlike suçlarında korunan konu üzerinde objektif olarak gerçek bir tehlike meydana gelmiş olması şart olduğuna göre, failin eylemi ile ortaya çıkan tehlike arasında nedensellik bağı da kurulmalıdır.¹⁴

Doktrinde objektif cezalandırılabilme şartını suçun unsurlarına dâhil eden yazarlar¹⁵ bulunmakla birlikte, bu yazarlar objektif cezalandırılabilme şartını netice ile karıştırmaktadırlar. Örneğin, kasten öldürme suçunda ölümün gerçekleşmesi, suçun maddi unsurlarına dâhil olan “netice”dir. Bu suçta ölümü netice ya da ob-

¹¹ Doktrinde, “*madem ki, cezalandırılabilme şartı gerçekleşmeden faille ceza verilmemektedir, o halde bunun suçun dışında, unsurlardan ayrı bir şey olduğunu iddiaya da imkan yoktur*” denilerek, objektif cezalandırılabilme şartlarının suçun unsurları içerisinde değerlendirilmesi gerektiği ileri sürülmektedir. Bkz. **Dönmezer-Erman**, I, s.317.

¹² **Özgenç, İzzet**, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 4. Bası, Ankara 2009, s.559; **Öztürk-Er-dem**, s.154; **Koca-Üzülmez**, s.349.

¹³ Somut tehlike suçlarında somut tehlikenin objektif cezalandırılabilme şartı olduğu konusunda bkz. **Artuk, Mehmet Emin- Gökçen, Ahmet-Yenidünya, A. Caner**, Ceza Hukuku Özel Hükümler, 11. Baskı, Ankara 2011, s424; **Özgenç**, s. 560, 561. Somut tehlike suçlarında somut tehlikenin suçun unsuru olduğu konusunda bkz. **Daragenli, Vesile Sonay**, “Tehlike Suçları”, in: Prof. Dr. Sahir Erman'a Armağan, İstanbul 1999, s.184.

¹⁴ **Hirsch, Hans Joachim**, “Gefährdungsdelikte”, “Tehlike Suçları İle İlgili Suç Tiplerinin Ceza Hukukunun Sistematiğine Uygunluğu Konusu” (Çev.: Feridun Yenisey), (Yayınlanmamış Konferans Metni), s.1 vd.; **İçel, Kayıhan-Akıncı, Füsun Sokullu- Özgenç, İzzet - Sözüer, Adem – Mahmutoglu, Fatih S. - Ünver, Yener**, İçel Suç Teorisi, 2. Kitap, İstanbul 2000, s.68 vd.; **Daragenli**, s.163 vd.

¹⁵ Bu görüşü savunan yazarlar, “*objektif cezalandırılabilme şartları gerçekleşmeden faille madem ki ceza veremiyoruz, bu yüzden bu koşulların, suçun dışında, unsurlardan farklı bir şey olduğunu söylemek imkânsızdır*” demektedirler. Bkz. **Dönmezer-Erman**, s.317.

jektif cezalandırılabilme şartı olarak kabul etmenin bir takım önemli sonuçları bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, failin mağdura öldürmeye yönelik hareketlerini gerçekleştirdikten sonra, mağdur ölmediğinde fail kasten öldürmeye teşebbüsten sorumlu tutulacaktır. Buna karşılık “ölüm” objektif cezalandırılabilme şartı sayıldığına, ölüm gerçekleşmedikçe mağduru öldürme düşüncesiyle yaralayan faili teşebbüsten sorumlu tutmak mümkün olmayacaktır.

Diğer önemli bir sonuç, objektif cezalandırılabilme şartı kastın bilme unsuruna dâhil olmadığından, failin bunu bilmesine gerek yoktur¹⁶. Buna göre, yaralama kastı ile hareket eden fail mağdurun ölümüne neden olduğunda, burada neticesi sebebiyle ağırlaşmış suç ile objektif cezalandırılabilme şartı arasında bir çatışma meydana gelecektir.

Bu nedenle neticeli suçlarda aranan “netice” suçun maddi unsurlarına dâhildir ve gerçekleşmediği durumlarda fail teşebbüsten dolayı sorumlu tutulacaktır. Yine neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçlarda, ağır netice gerçekleşmeden önce de cezalandırılabilen bir netice bulunmakta iken, objektif cezalandırılabilme şartı gerçekleşmediği müddetçe failin cezalandırılması mümkün değildir¹⁷.

Buna karşılık, kanun koyucu hareket ve neticenin dışında failin cezalandırılabilmesi için ayrı bir takım şartlar aramışsa, bunlar objektif cezalandırılabilme şartı olarak kabul edilmelidir. Ancak ifade etmeliyiz ki, hangi suçların objektif cezalandırılabilme şartı ihtiva ettiğini tespit etmek her zaman kolay olmamaktadır¹⁸. Bu nedenle kanun koyucunun bu tarz suçları daha net bir biçimde, en azından madde gerekçesinde¹⁹ belirtmesinin faydalı ve tereddütleri önleyici nitelikte olacağı kanaatindeyiz²⁰.

Objektif cezalandırılabilme şartı kastın kapsamına dâhil olmadığı için, failin bu şartın varlığı ya da yokluğuna ilişkin olarak düştüğü hatadan²¹ faydalanması

¹⁶ Özgenç, s.559; Özbek, Veli Özer-Kanbur, Mehmet Nihat-Doğan, Koray-Bacaksız, Pınar-Tepe, İlker, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 3. Baskı, Ankara 2012, s. 431; Üzülmüş-Akkaş, s.74; Kunter, Kanuni Unsurlar, s.202; Hakeri, Hakan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 11. Baskı, Ankara 2011, s.238.

¹⁷ Önder, Ceza Hukuku Dersleri, s.377; Özbek-Kanbur-Doğan-Bacaksız-Tepe, s.431.

¹⁸ Netice ve objektif cezalandırılabilme şartı arasındaki kıstaslar için bkz. Dönmezer-Erman, I, s.318, Kunter, Kanuni Unsurlar, s.198-227.

¹⁹ Bu hususla ilgili olarak 5237 sayılı TCK'nun 161 inci maddesinin gerekçesinde; “Bu nedenle, iflas olgusunun gerçekleşmesi, bir objektif cezalandırılabilme şartı niteliği taşımaktadır”; 240 inci maddesinin gerekçesinde; “Böylece, kamu için acil bir ihtiyacın ortaya çıkması, söz konusu suçun bir objektif cezalandırılabilme şartını oluşturmaktadır” denilmektedir.

²⁰ Kanunda yer alan ibarenin unsur mu yoksa cezalandırılabilme şartı mı olduğu hususunda tereddüt ortaya çıktığında, sanığın lehine hareket edilerek, unsur olduğunun kabul edilmesi gerektiği, zira bu durumda failin sorumlu tutulabilmesi için kusurlu hareketinin aranacağı, kusurunun bulunmaması halinde ise cezalandırılmayacağı ileri sürülmektedir. Dönmezer-Erman, I, s.320.

²¹ TCK'nun 30 uncu maddesinin 1 inci fıkrasında; “(1) Fiilin icrası sırasında suçun kanuni tanımındaki maddi unsurları bilmeyen bir kimse, kasten hareket etmiş olmaz. Bu hata dolayısıyla taksirli sorumluluk hâli saklıdır” denilmektedir.

mümkün değildir²². Örneğin TCK'nun 240 ıncı maddesinde, kişinin mal veya hizmet satımından kaçınma suçundan dolayı cezalandırılabilmesi için, belli bir mal veya hizmeti satmaktan kaçınmak suretiyle kamu için "acil bir ihtiyacın ortaya çıkması" gerekir. Buna göre, fail belli bir mal veya hizmet satımından kaçınmış ancak bu durumun kamu için acil bir ihtiyaç ortaya çıkaracağı konusunda hataya düşmüşse, bu hatasından faydalanamaz²³. Diğer bir ifade ile, eyleminin kamu için acil bir ihtiyaç ortaya çıkaracağını bilmesinin cezalandırılabilmesi yönünden bir önemi olmadığından, bu konudaki hatası sorumluluğunu kaldırmayacaktır.

Yine, TCK'nun 125 inci maddesinde, gıyapta hakaret yönünden, failin cezalandırılabilmesi için, fiilin en az üç kişiyle ihtilat ederek işlenmesi aranmış olup, failin üç kişi ile ihtilat ettiğini bilip bilmemesi önemli değildir. Buna göre, fail, bir konferansta mikrofonun açık olduğunu bilmeden yanındaki konuşmacıya o sırada salonda olmayan bir kişi hakkında hakaret içerikli ifadeler söylese ve bu sözler salonda bulunanlar tarafından duyulsa, objektif cezalandırılabilme şartı olan ihtilat şartının gerçekleşmediğini düşünen ve bu konuda hataya düşen fail bu hatasından faydalanamaz ve gıyapta hakareten sorumlu tutulur²⁴.

Objektif cezalandırılabilme şartı ihtiva eden suçlar bir takım özellikler taşımaktadır. Bu suçlar, unsurların gerçekleşmesi ile birlikte tamamlanmaktadır. Bu nedenle objektif cezalandırılabilme şartı aranan suçlara teşebbüs cezalandırılmaz.

Ancak burada objektif cezalandırılabilme şartı ihtiva eden suçlara teşebbüsün gerçekleşip gerçekleşmemesi konusunda dört farklı ayırım yapılması gerektiği kanaatindeyiz.

Birinci ihtimalde, objektif cezalandırılabilme şartı ihtiva eden suç tüm unsurları ile gerçekleşmiş, buna karşılık objektif cezalandırılabilme şartı gerçekleşmemişse, teşebbüs söz konusu olmaz ve fail cezalandırılmaz²⁵.

İkinci ihtimalde, icra hareketleri kısımlara ayrılabilen ve objektif cezalandırılabilme şartı ihtiva eden bir suçta fail suçun icra hareketlerini tamamlayamamış ancak objektif cezalandırılabilme şartı gerçekleşmişse, failin cezai sorumluluğu belirlenirken teşebbüs hükümlerinin dikkate alınması gerekecektir²⁶.

²² Önder, Ceza Hukuku Dersleri, s.377; Demirbaş, s.191; Koca-Üzülmez, s.348; İçel-Evik, s.20; Centel-Zafer-Çakmut, s.208.

²³ Üzülmez-Akkaş, s.77, 78.

²⁴ Aynı yönde bkz. Demirbaş, s.191.

²⁵ Özgenç, s.562; İçel-Evik, s.21; Demirbaş, s.192.

²⁶ Aynı yönde bkz. İçel-Evik, s.21; Özbek-Kanbur-Doğan-Bacaksız-Tepe, s.432. Üzülmez-Akkaş, "Teşebbüs aşamasında kalmış suçlarda teşebbüsten dolayı ceza belirlenirken, meydana gelen tehlikenin ve zararın ağırlığı dikkate alınacaktır. Objektif cezalandırılabilme şartı içeren suçlarda, şartın gerçekleşmesi halinde, bu cezanın 35/2'ye göre indirilmesi mümkün değildir" diyerek aksi görüştedirler. Üzülmez-Akkaş, s.78; Doktrinde, objektif cezalandırılabilme şartı içeren suçlara teşebbüsün hiçbir şekilde mümkün olmadığı belirtilmektedir. Dönmezer-Erman, I, s.321; Önder, Ceza Hukuku Dersleri, s.378; Kunter, Kanuni Unsurlar, s.212, 213.

Üçüncü ihtimalde, icra hareketleri kısımlara ayrılabilen ve objektif cezalandırılabilme şartı ihtiva eden bir suçta fail suçun icra hareketlerini tamamlayamamış, aynı zamanda objektif cezalandırılabilme şartı da gerçekleşmemişse, teşebbüs söz konusu olmayacak ve fail cezalandırılmayacaktır.

Dördüncü ihtimalde, objektif cezalandırılabilme şartı ihtiva eden suç hem tüm unsurları ile gerçekleşmiş, hem de objektif cezalandırılabilme şartı gerçekleşmişse, teşebbüs söz konusu olmayacak ve fail tamamlanmış suçtan dolayı cezalandırılacaktır.

Objektif cezalandırılabilme şartı ihtiva eden suçların diğer bir özelliği, suçun işlendiği zaman ve yer, unsurların gerçekleştiği zaman ve yerdir²⁷. Diğer bir ifade ile, suç tarihi ve yeri objektif cezalandırılabilme şartının gerçekleştiği tarih ve yer değildir. Bu husus özellikle kanunların zaman ve yer bakımından uygulanması ile zamanaşımı konularında önem arz etmektedir.

Buna göre, suç işlendikten ve fakat objektif cezalandırılabilme şartı gerçekleşmeden önce değişen aleyhe kanunun uygulanması mümkün olmayacaktır. Aynı şekilde yer bakımından yetkili mahkeme unsurların gerçekleştiği yer mahkemesidir.

Objektif cezalandırılabilme şartı ihtiva eden suçlarda zamanaşımı konusu aşağıdaki detaylı olarak inceleneceğinden, tekrara neden olmamak için burada bu hususa değinilmeyecektir.

Bu suçlarda, şart objektif bir neden olduğu için, şart gerçekleşmediğinde, suç iştirak halinde işlendiğinde, hiçbir şerik cezalandırılmayacaktır²⁸. Ya da örneğin görevi kötüye kullanma suçunda kanun koyucunun aradığı haksız menfaati şeriklerden herhangi biri sağlasa bile, bütün şerikler cezalandırılacaktır. Diğer bir ifade ile objektif cezalandırılabilme şartının gerçekleşmesi halinde, suç ortağının bunu bilip bilmemesine bakılmaksızın cezai sorumluluğu gündeme gelecektir.

3- Gerçek-Gerçek Olmayan Objektif Cezalandırılabilme Şartı Ayırımı

Objektif cezalandırılabilme şartları, doktrinde gerçek olan ve gerçek olmayan (görünüşte) objektif cezalandırılabilme şartları olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Buna göre, sadece cezalandırılabilirliği sınırlayan neden olarak ortaya çıkan şartlar gerçek objektif cezalandırılabilme şartları, buna karşılık suçun unsurlarına dâhil olmakla birlikte şeklen cezalandırılabilme şartı olarak düzenlenmiş koşullar ise, gerçek olmayan objektif cezalandırılabilme şartları olarak isimlendirilmektedir²⁹.

²⁷ Artuk-Gökçen-Yenidünya, s.570; Dönmezer-Erman, I, s.321; Önder, Ceza Hukuku Dersleri, s.378; İçel-Evik, s.21; Demirbaş, s.192; Özbek-Kanbur-Doğan-Bacaksız-Tepe, s.432.

²⁸ Önder, Ceza Hukuku Dersleri, s.378; Öztürk-Erdem, s.155; İçel-Evik, s.21; Özbek-Kanbur-Doğan-Bacaksız-Tepe, s.432; Hakeri, s.237.

²⁹ Koca-Üzülmez, s.349, 350.

Gerçek objektif cezalandırılabilme şartları, cezalandırmayı sınırlandırdığı ve failin lehine olduğu için, bunların gerçekleşmesi bakımından failin kusuru aranmayacaktır³⁰. Örneğin TCK'nun 343 üncü maddesinde yer alan “karşılıklılık koşulu”³¹ gerçek objektif cezalandırılabilme şartı olup, bu koşulun varlığı için failin kusurunun bulunması gerekmez.

Gerçek olmayan objektif cezalandırılabilme şartları ise, esasen hukuka aykırılık unsuru içinde yer almakla birlikte, kanun koyucu tarafından kast veya taksirle bağlanmayarak, şeklen cezalandırılabilirlik koşulu niteliğindedirler³². Örneğin Alman Ceza Kanunu'nun 323a maddesinde; “*Her kim, kasten veya taksirle, alkol içeren içecekler veya sair sarhoş edici maddeler kullanarak, kendisini sarhoş eder ve bu durumda iken, hukuka aykırı bir fiil gerçekleştirir ve sarhoşluğu nedeniyle kusur ehliyetine sahip bulunmadığı tespit edildiği veya kusur ehliyetine sahip olup olmadığı kesinlikle belli olmadığı için, cezalandırılmazsa, beş yıla kadar hapis cezası veya adli para cezası ile cezalandırılır*”³³ denilmekte olup, failin kasten veya taksirle kendini sarhoş etmesi cezalandırılması için yeterli olmayıp, ayrıca bu durumda iken hukuka aykırı bir fiil gerçekleştirilmesi gerekir. Buna göre, tam sarhoş iken kusur yeteneği olmayan failin meydana gelen hukuka aykırı fiilden cezalandırılması yerine, tam sarhoşluk suçundan cezalandırılması istenmiş, bunun için de, “hukuka aykırı bir fiilde” bulunmuş olması aranmıştır. Diğer bir ifade ile “hukuka aykırı bir fiilde bulunma” bu suç yönünden gerçek olmayan objektif cezalandırılabilme şartı olarak öngörülmüştür.

Yine Alman Ceza Kanunu'nun 186 ncı maddesinde yer alan kötüleme suçunda; “*Her kim, diğer bir kişi hakkında, onun onurunu, şerefini ve saygınlığını rencide edebilecek veya onu kamuoyunda aşağılayabilecek nitelikte bir olguyu isnat eder veya yayarsa ve bu olgu gerçekliği kanıtlanmış bir olgu değilse, bir yıla kadar hapis cezası veya adli para cezası ile ve eğer fiil aleni olarak veya yazı yayarak işlenirse, iki yıla kadar hapis cezası veya adli para cezası ile cezalandırılır*”³⁴ denilmiş, isnat edilen olgunun “gerçekliği kanıtlanmış bir olgu olmaması”³⁵ gerçek olmayan objektif cezalandırılabilme şartı olarak kabul edilmiştir.

³⁰ İçel-Evik, s.17.

³¹ Doktrinde bu koşulun objektif cezalandırılabilme şartı olmayıp, kovuşturma şartı olduğu ileri sürülmektedir. Bkz. Özgenç, s.561; Koca-Üzülmez, s.350; Kunter-Yenisey-Nuhoglu, Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. Bası, İstanbul 2006, s.100.

³² İçel-Evik, 17, 18.

³³ Yenisey, Feridun-Plagemann, Gottfried, Alman Ceza Kanunu, Strafgesetzbuch (StGB), İstanbul 2009, s.419.

³⁴ Yenisey-Plagemann, s. 266.

³⁵ Doktrinde, objektif cezalandırılabilme şartının daima olumlu olması gerektiği, diğer bir ifade ile herhangi bir durumun meydana gelmemesi, yani olumsuzluğun objektif cezalandırılabilme şartı olmayacağı ileri sürülmektedir. Bkz. Önder, Ceza Hukuku Dersleri, s.376; Centel-Zafer-Çakmut, s.208.

Kanaatimizce, objektif cezalandırılabilme şartlarını, suçun unsurları, neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçlar ve kovuşturma şartlarından ayırabilmekte yararlı olması için yapılan gerçek-gerçek olmayan objektif cezalandırılabilme şartı ayırımına ihtiyaç yoktur.

4- Objektif Cezalandırılabilme Şartı ve Kovuşturma Şartı Ayırımı

Kovuşturma şartı, suç tüm unsurları ile gerçekleşikten sonra, failin cezalandırılabilmesi için aranan, genellikle ceza kanunlarında suç tanımları ile birlikte düzenlenmiş, “usule ilişkin” şartlardır. Ceza muhakemesinde “mecburilik ilkesi” geçerli olmasına rağmen, kanun koyucu bazı suçların özelliği dolayısıyla “maksada uygunluk ilkesi” gereğince, kamu davasının açılması bazı organların ya da suçtan zarar gören kişinin iradesine bırakılmıştır³⁶.

Kovuşturma şartları, izin (örneğin TCK’nun 299 uncu maddesinde yer alan Cumhurbaşkanı hakaret suçunda Adalet Bakanının izni), talep (örneğin TCK’nun 12/1 maddesine göre, yurtdışında Türkiye’nin zararına suç işleyen yabancıların, yurt dışında hüküm verilse bile, Türkiye’de yargılanabilmesi için Adalet Bakanı’nın talebi), karar (örneğin Anayasa’nın 83. maddesi gereğince milletvekilinin işlediği suç dolayısıyla yargılanabilmesi için Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin dokunulmazlığın kaldırılmasına ilişkin kararı) ve şikâyetir (örneğin, TCK’nun 151 inci maddesinde yer alan mala zarar verme suçundan dolayı soruşturma ve kovuşturma yapılabilmesi için suçtan zarar görenin şikâyeti).

Gerek objektif cezalandırılabilme şartlarının, gerek kovuşturma şartlarının gerçekleşmemesi durumunda, fail cezalandırılmaktan kurtulmaktadır³⁷.

Kovuşturma şartları usule ilişkin, objektif cezalandırılabilme şartları ile maddi ceza hukuka ilişkindir. Diğer bir ifade ile kovuşturma şartlarının failin suçluluğu ile bir ilgisi bulunmamaktadır.

Objektif cezalandırılabilme şartı ihtiva eden suçlarda, failin cezalandırılması niteliği gereği objektif bir takım koşulların gerçekleşmesine bağlı tutulmuş, buna karşılık kovuşturma şartı aranan suçlarda, failin cezalandırılabilmesi suçun mağdurunun veya belli bir merciin iradesine tabi kılınmıştır³⁸.

Failin cezalandırılabilmesi için objektif cezalandırılabilme şartının suçun işlenmesinden önce ya da suçun işlenmesi sırasında ortaya çıkması mümkün iken, kovuşturma koşullarında failin cezalandırılması suçun işlenmesinden sonra gerçekleşmesi gereken bir koşula bağlanmıştır³⁹.

³⁶ Dönmezer-Erman, I, s.323; Demirbaş, s.192; Özbek-Kanbur-Doğan-Bacaksız-Tepe, s.431.

³⁷ Üzülmöz-Akkaş, s.75.

³⁸ İçel-Evik, s.19; Üzülmöz-Akkaş, s.75.

³⁹ İçel-Evik, s.19; Özbek-Kanbur-Doğan-Bacaksız-Tepe, s.431.

Bununla birlikte, kanunda bir suç yönünden hem objektif cezalandırılabilme şartı hem de kovuşturma şartı aranmış olabilir. Bu durumda failin cezalandırılabilmesi için suçun unsurlarının yanı sıra bu şartların da gerçekleşmiş olması gerekir. Örneğin, TCK'nun 125 inci maddesinde, gıyapta hakaret yönünden, failin cezalandırılabilmesi için, fiilin en az üç kişiyle ihtilat ederek işlenmesi aranmış ve suç şikâyete tabi tutulmuştur. Buna göre, hakaret suçunda “ihtilat” objektif cezalandırılabilme şartı, “şikâyet” ise kovuşturma şartı olarak karşımıza çıkmakta olup, ihtilat ve şikâyet şartı gerçekleşmeden failin cezalandırılması söz konusu değildir.

Objektif cezalandırılabilme şartları ile kovuşturma şartları arasındaki diğer bir fark, kovuşturma şartının gerçekleşmemesi halinde verilecek hükme ilişkindir.

5271 sayılı CMK'nun 223 üncü maddesinin 8 inci fıkrasında; “*Türk Ceza Kanununda öngörülen düşme sebeplerinin varlığı ya da soruşturma veya kovuşturma şartının gerçekleşmeyeceğinin anlaşılması hallerinde, davanın düşmesine karar verilir. Ancak, soruşturmanın veya kovuşturmanın yapılması şarta bağlı tutulmuş olup da şartın henüz gerçekleşmediği anlaşılırsa; gerçekleşmesini beklemek üzere, durma kararı verilir*” denilmektedir. Buna göre, kovuşturma şartının gerçekleşmeyeceği anlaşıldığında düşme kararı verilmeli⁴⁰, buna karşılık şartın henüz gerçekleşmediği anlaşılırsa, gerçekleşmesini beklemek için durma kararı verilmelidir.

Objektif cezalandırılabilme şartlarının gerçekleşmesi halinde ise, aşağıda detaylı olarak açıklayacağımız üzere durma ya da düşme kararı verilmemektedir.

5- Objektif Cezalandırılabilme Şartı ve Şahsi Cezasızlık Sebebi Ayırımı

Şahsi cezasızlık sebepleri, suçun icrası sırasında mevcut bulunan, belirli kişisel özellikler, durumlar veya ilişkilerin varlığı dolayısıyla haksızlık ve suç teşkil eden fiilden failin cezalandırılmaması sonucunu doğuran hallerdir⁴¹. Şahsi cezasızlık sebeplerinin tatbik edilebilmesi için somut olayda fail tarafından bilinmesine gerek yoktur⁴².

Kanun koyucu suç siyaseti gereğince, failin suç teşkil eden eyleminden dolayı cezalandırılabilmesi için, objektif cezalandırılabilme şartı ismini verdiğimiz ek koşullar aramıştır.

Buna göre, şahsi cezasızlık sebeplerinin varlığı halinde failin işlediği ve suç teşkil eden eyleminden cezalandırılması mümkün değil iken, objektif cezalandırılabilme şartlarının somut olayda gerçekleşmiş olması durumunda fail cezalandırıl-

⁴⁰ Aynı yönde bkz. **Öztürk-Erdem**, s.156.

⁴¹ Örneğin, 5237 sayılı TCK'nun 167 nci maddesinin 1 inci fıkrasında; yağma ve nitelikli yağma dışında kalan malvarlığına karşı suçların, aralarında belli akrabalık ilişkisi bulunan kişilerden birinin zararına işlenmiş olması, akrabalığın derecesine göre şahsi cezasızlık sebebi kabul edilmiş olup, bu durumda fail cezalandırılmayacaktır.

⁴² Bkz. **Öztürk-Erdem**, n.134; **Özgenç**, s.545.

maktadır⁴³. Diğer bir ifade ile şahsi cezasızlık sebepleri, cezalandırmanın olumsuz şartı, buna karşılık objektif cezalandırılabilme şartları cezalandırmanın olumlu şartı olarak nitelendirilebilecektir.

Bunun dışında, şahsi cezasızlık sebepleri şahsa bağlı oldukları için, sadece ilgili kişi hakkında sonuç doğururlar. Diğer bir ifade ile, iştirak halinde işlenen suçlarda şahsi cezasızlık halinden, bütün suç ortaklarının faydalanması mümkün değildir. Bu hususla ilgili olarak TCK'nun 40 ıncı maddesinin 1 inci fıkrasında; "Suçun işlenişine iştirak eden her kişi, diğerinin cezalandırılmasını önleyen kişisel nedenler göz önünde bulundurulmaksızın kendi kusurlu fiiline göre cezalandırılır" denilmektedir.

Buna karşılık, iştirak halinde işlenen ve objektif cezalandırılabilme şartı ihtiva eden suçlarda, objektif cezalandırılabilme şartının somut olayda gerçekleşmemiş olması, bütün suç ortaklarının cezalandırılmasını engellemektedir.

6- Objektif Cezalandırılabilme Şartının Gerçekleşmediği Durumlarda Mahkeme Tarafından Verilecek Hüküm

5271 sayılı CMK'nun 223 üncü maddesinde; "Duruşmanın sona erdiği açıklandıktan sonra hüküm verilir. Beraat, ceza verilmesine yer olmadığı, mahkûmiyet, güvenlik tedbirine hükmedilmesi, davanın reddi ve düşmesi kararı, hükümdür" denilmiş ve hangi hallerde ne tür hüküm verileceği belirtilmiştir. Madde metni incelendiğinde, objektif cezalandırılabilme şartı ihtiva eden suçlarda, bu şart gerçekleşmediği takdirde hangi hükmün verileceğinin düzenlenmediği görülmektedir.

765 sayılı TCK döneminde objektif cezalandırılabilme şartının gerçekleşmediği hallerde beraat kararı verilmesi gerektiği ifade edilmekteydi⁴⁴. Ancak 5271 sayılı CMK'nun 223 nci maddesinin 2 nci fıkrasında hangi hallerde beraat kararı verileceği açıkça belirtilmiştir. Buna göre; beraat kararı;

- a) Yüklenen fiilin kanunda suç olarak tanımlanmamış olması,
- b) Yüklenen suçun sanık tarafından işlenmediğinin sabit olması,
- c) Yüklenen suç açısından failin kast veya taksirinin bulunmaması,
- d) Yüklenen suçun sanık tarafından işlenmesine rağmen, olayda bir hukuka uygunluk nedeninin bulunması,
- e) Yüklenen suçun sanık tarafından işlendiğinin sabit olmaması hallerinde verilir.

Objektif cezalandırılabilme şartının gerçekleşmemesi beraat kararı verilecek haller arasında sayılmadığından ve şart gerçekleşmese bile eylem suç olma vasfını koruduğundan, beraat kararı verilmemesi gerektiği kanaatindeyiz. Zira her ne kadar

⁴³ İçel-Evik, s.19.

⁴⁴ Dönmezer-Erman, I, s.322 vd.; Önder, Ceza Hukuku Dersleri, s.378.

şart gerçekleşmediği için faili cezalandırmak mümkün değil ise de, haksızlık ve suç teşkil eden bu eylem için failin disiplin ya da tazminat sorumluluğu doğabilecektir. Beraat kararı verildiğinde ise, artık failin cezai sorumluluğunun yanı sıra disiplin ve tazminat sorumluluğu da ortadan kalkacaktır. Bu durum ise kanun koyucunun iradesine uygun düşmeyecektir.

Örneğin, 5237 sayılı TCK'nun 179 uncu maddesinde⁴⁵; trafik güvenliğini tehlikeye sokma suç olarak tanımlanmış ve failin cezalandırılabilmesi için maddede objektif cezalandırılabilme şartları öngörülmüştür. Buna göre, kara ulaşımının güven içinde akışını sağlamak için konulmuş işareti değiştiren kişi hakkında TCK'nun 179 uncu maddesi uyarınca açılan davada, mahkeme eylemin başkalarının hayatı, sağlığı veya malvarlığı bakımından bir tehlikeye neden olmadığı sonucuna ulaştığında, beraat kararı vermemelidir. Zira beraat kararı verildiğinde, faili 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu'nun 14. maddesine göre⁴⁶ idari yaptırıma tabi tutmak da mümkün olmayacaktır.

Bu nedenle kanaatimizce, hukuki niteliğini de dikkate alarak, objektif cezalandırılabilme şartının gerçekleşmediği durumlarda CMK'nun 223/4. maddesinde göre, ceza verilmesine yer olmadığına karar verilmelidir⁴⁷.

Objektif cezalandırılabilme şartının gerçekleşmemesi failin cezalandırılmasını engelleyen bir durum olduğu için, soruşturma aşamasında şartın gerçekleşmediğinin fark edilmesi ihtimalinde dahi, yeterli şüphenin varlığı halinde Cumhuriyet Savcısı iddianame düzenleyerek kamu davasının açılmasını sağlamalıdır. Zira ob-

⁴⁵ Maddede; "(1) Kara, deniz, hava veya demiryolu ulaşımının güven içinde akışını sağlamak için konulmuş her türlü işareti değiştirerek, kullanılamaz hâle getirerek, konuldukları yerden kaldırarak, yanlış işaretler vererek, geçiş, varış, kalkış veya iniş yolları üzerine bir şey koyarak ya da teknik işletim sistemine müdahale ederek, başkalarının hayatı, sağlığı veya malvarlığı bakımından bir tehlikeye neden olan kişiye bir yıldan altı yıla kadar hapis cezası verilir.

(2) Kara, deniz, hava veya demiryolu ulaşım araçlarını kişilerin hayat, sağlık veya malvarlığı açısından tehlikeli olabilecek şekilde sevk ve idare eden kişi, iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır..." denilmektedir.

⁴⁶ Maddede; "Karayolu yapısı ve trafik işaretleri ile ilgili olarak;

a) Karayolu yapısı üzerine, trafiği güçleştirecek, tehlikeye sokacak veya engel yaratacak, trafik işaretlerinin görülmelerini engelleyecek veya güçleştirecek şekilde bir şey koymak, atmak, dökmek, bırakmak ve benzeri hareketlerde bulunmak,

b) Karayolu yapısını, trafik işaretlerini ve karayoluna ait diğer yapı ve güvenlik tesislerini, üzerlerine yazı yazarak, çizerek veya başka şekillerde bozmak, yerlerini değiştirmek veya ortadan kaldırmak, Yasaktır.

Meydana gelen tehlike ve engeller, ilgili kuruluşlar ve zabıtaca ortadan kaldırılır, bozukluk ve eksiklikler yolun yapımı ve bakımından sorumlu kuruluşca derhal giderilir, zarar karşılıkları ve masrafları sorumlulara ödetilir.

Bu madde hükmüne uymayanlara 7 200 000 lira para cezası verilir" denilmektedir.

⁴⁷ Aynı yönde bkz. **Üzülmmez-Akkaş**, s.76; Doktrinde objektif cezalandırılabilme şartının gerçekleşmemesi halinde beraat kararı verilmesi gerektiği ileri sürülmektedir. Bkz. **Öztürk-Erdem**, s.155; **Demirbaş**, s.193.

jektif cezalandırılabilme şartı, soruşturma veya kovuşturma engeli olmayıp, sadece failin cezalandırılması ya da cezalandırılmamasına neden olmaktadır.

Burada son olarak objektif cezalandırılabilme şartı ihtiva eden bu suçta, zama-naşımı süresi soruşturma aşamasında dolduğunda nasıl hareket edilmesi gerektiğine de değinmek gerekir.

Dava zamaşaşımı süresinin dolması soruşturma ve kovuşturmanın devamı-na engeldir. Buna göre, dava zamaşaşımı süresinin dolduğu soruşturma aşamasın-da tespit edilirse, şüpheli hakkında “kovuşturmaya yer olmadığı kararı” (CMK. m.172), kovuşturma aşamasında anlaşılırsa “kamu davasının düşmesi kararı” (CMK. m.223/8) verilmelidir.

Doktrinde ise, dava zamaşaşımının 5237 sayılı TCK’da davanın düşürülmesi-ni gerektiren sebepler arasından sayılmış olması nedeniyle, dava zamaşaşımı süresi-nin dolduğundan bahisle kamu davası açılmasından sarfinazar edilemeyeceği, kamu davasının açılması gerektiği, kamu davası açıldıktan sonra mahkeme tarafından da-vanın düşmesine karar verilmesi gerektiği belirtilmiştir⁴⁸.

5271 sayılı CMK’nun 171 inci maddesinin 1 inci fıkrasında; “Cumhuriyet savcısı, soruşturma evresi sonunda, kamu davasının açılması için yeterli şüphe oluş-turacak delil elde edilememesi veya kovuşturma olanağının bulunmaması hâllerinde kovuşturmaya yer olmadığına karar verir” denildiğine göre, soruşturma aşamasında zamaşaşımı süresinin dolduğunu tespit eden savcının “kovuşturmaya yer olmadığı-na dair karar” vermesi gereklidir. Zira zamaşaşımı süresinin dolması kovuşturmaya engel olan bir durumdur. Aksinin kabulü yani zamaşaşımına uğramış bir fiil hak-kında kamu davası açılması, CMK’nun 171 inci maddesine açıkça aykırı olacağı gibi, ceza muhakemesi ilkelerinden usul ekonomisi ilkesini de ihlal etmiş olacaktır.

Bununla birlikte dava zamaşaşımının 5237 sayılı TCK’da davanın düşürül-mesini gerektiren sebepler arasında sayılması, dava zamaşaşımı süresinin dolmasına rağmen kamu davasının açılması gerektiği şeklinde yorumlanamaz. Zira 5237 sayılı TCK’da davanın düşürülmesini gerektiren sebepler arasında yer alan şüphelinin so-ruşturma aşamasında ölümü halinde de “kovuşturmaya yer olmadığına dair karar” verilmektedir.

7- Zamaşaşımı Kavramı

Zamaşaşımı, kanunda öngörülen belli sürelerin geçmesi ile devletin cezalan-dırma yetkisini ortadan kaldırmaktadır⁴⁹. Belli bir sürenin geçmesi ile suç unu-

⁴⁸ Özgenç, s.746.

⁴⁹ Artuk-Gökçen-Yenidünya, s.974; Lorenz, Max, Die Verjährung in der deutschen Strafgesetzgebung, Berlin 1955, s.1 vd.; Toroslu, Nevzat, Ceza Hukuku Genel Kısım, Ankara 2009, s.432. Özgenç, dava zamaşaşımının, işlenen suçun cezalandırılabilirliğini ortadan kaldıran (Strafaufhebungsground) bir sebep olduğunu belirtmektedir. Bkz. Özgenç, s.745.

tulduğu için, zamaşaşımı fiilin cezalandırılmasını ve tedbirlere hükmedilmesini engeller⁵⁰.

Devlet, cezalandırma yetkisini suç teşkil eden fiilin işlenmesiyle birlikte kamu davası açmak ve bu dava sonucunda hükmedilen cezanın infazını sağlamak suretiyle kullanmaktadır⁵¹. Cezalandırmanın devlet açısından bir hak mı yoksa yetki mi olduğu hususu doktrinde tartışmalı olmakla birlikte⁵², kanımızca cezalandırma devlete hukuk tarafından verilmiş bir yetkidir. Zira suçun işlendiğini öğrenen devlet, derhal olaya el koymak ve suçlu veya suçluları yargılayarak, bu kişilerin suç işledikleri sabit olduğu takdirde mahkûm oldukları cezaların infazını yerine getirmek zorundadır.

Cezalandırmayı hak olarak kabul ettiğimizde ise, böyle bir zorunluluktan bahsetmemiz mümkün olmayacak, bu hususta devletin takdir hakkı söz konusu olacaktır⁵³. Bu ise cezaların konuluş amacına aykırı nitelik arz edecektir.

Cezalandırmanın devlete ait bir yetki oluşu mutlak suretle bu yetkiden vazgeçilemeyeceği anlamına gelmez. Kanunkoyucu kimi hallerde devletin bu yetkisinin kullanılmasını gerektiğini de öngörebilir. Nitekim 5237 sayılı TCK'da sanığın veya hükümlünün ölümü (m.64), af (m.65), dava ve ceza zamaşaşımı (m.66 vd.) gibi hallerde, kanunkoyucu devletin cezalandırma yetkisini sınırlandırmıştır.

Buradan hareketle zamaşaşımının devletin belli şartlar dâhilinde cezalandırma yetkisinden vazgeçtiği bir kurum olduğunu söyleyebiliriz. Burada devlet, suç işleyen, suç işlediğinden şüphelenilen kişi hakkında, soruşturma ve kovuşturma işlemlerini yapmaktan vazgeçmektedir⁵⁴.

⁵⁰ **Stree, Walter-Detlev Sternberg, Lieben**, in: Schönke, Adolf-Schröder, Horst, Strafgesetzbuch, Kommentar, 27. Auflage, München 2006, s.1089.

⁵¹ Suçun işlenmesi ile birlikte ceza davasının değil, devletin ceza vermesine yönelik subjektif hakkının ortaya çıktığı, ceza davasının esas itibarıyla suçları takip etmekle görevli olanları harekete geçiren bir çeşit büro işi olduğu, bu itibarla zamaşaşımı, af gibi hallerde ceza davasının değil, suçun düştüğü belirtilmektedir. Bkz. **Bettiol G.**, Suç ve Cezanın Sukutu Meselesi, (Çev.:Faruk Erem), AÜHFD, C:XII, 1955, S:1-2, s.3 vd.

⁵² **Taner, Fahri Gökçen**, Ceza Hukukunda Zamaşaşımı, Ankara 2008, s.18, 19; **Dönmezer-Erman**, C.:I, s.44, 45; **Hafizoğulları, Zeki**, Türk Ceza Hukukunda Cezalandırma Hukuki İlişkisi ve İlişkinin Sona Ermesi Nedenleri, Uğur Alacakaptan'a Armağan, İstanbul 2008, s.390-394.

⁵³ **Hafizoğulları**, cezalandırmanın devlete ait bir hak olduğunu ve bunun süresinde kullanılmamasının devletin suç kovuşturma veya cezayı çekirme hakkını ortadan kaldırdığını belirtmektedir. **Hafizoğulları, Zeki**, 5237 s. Türk Ceza Kanununda Davanın ve Cezanın Düşürülmesi, s.4 vd., (<http://www.baskent.edu.tr/~zekih/ogrenci/makale.htm>, erişim tarihi:15.04.2013). Ayrıca yazar devletin sonsuza kadar suçlunun peşinde olma hakkı bulunmadığını belirtmektedir. **Hafizoğulları, Zeki-Özen, Muharrem**, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2. Baskı, Ankara 2010, s.536.

⁵⁴ **Koca-Üzülmez**, s.595; **İçel, Kayıhan- Sokullu Akıncı, Füsün- Özgenç, İzzet- Sözüer, Adem-Mahmutoğlu, Fatih S.-Ünver, Yener**, İçel Yaptırım Teorisi, İstanbul 2000, s.344; **Erem, Faruk-Danışman, Ahmet-Artuk, Mehmet Emin**, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 14. Baskı, Ankara 1997, s.984; **Önder, Ayhan**, Ceza Hukuku Genel Hükümler, C.: II-III, İstanbul 1992, s.768.

Zamanaşımı kurumu 5237 sayılı TCK.'nun "Genel Hükümler" kitabının "Yaptırımlar" başlıklı üçüncü kısmının "Dava ve Cezanın Düşürülmesi" başlıklı dördüncü bölümünde 66-72 nci maddeler arasında dava ve cezayı düşüren bir sebep olarak kabul edilmiştir.

Bunun yanında 1982 Anayasası'nın 38 inci maddesinin ikinci fıkrasında, zaman aşımı, suç ve cezalara ilişkin esaslar başlığı altında düzenlenmiştir. Buna göre, zaman aşımı konusunda sanığın veya hükümlünün lehine olan kanunların geçmişe yürüyebileceği, lehe olan kanunun uygulanması gerektiği belirtilmiştir⁵⁵.

8- Dava Zaman aşımı Kavramı

Dava zaman aşımı, suçun işlendiği tarihten itibaren kanunda öngörülen sürelerin geçmesi ile şüpheli hakkında soruşturma yapılmasına ve kamu davası açılmasına ya da sanık hakkında açılmış olan kamu davasının devam etmesine, böylece devletin cezalandırma yetkisini kullanmasına engel olan kurumdur. Buna göre, dava zaman aşımı fiilin işlendiği tarih ile hükmün kesinleşmesi arasında söz konusu olabilmektedir. Hükmün kesinleşmesi ile birlikte ise artık dava değil ceza zaman aşımından bahsedilecektir⁵⁶. Bu itibarla dava zaman aşımı ile ceza zaman aşımı arasında hiçbir boşluk yoktur⁵⁷.

Dava zaman aşımı süresinin dolması durumunda işlenen fiil suç olma vasfını korumaktadır. Ancak bu sürenin geçmesi, devletin cezalandırma yetkisini sona erdirdiğinden, suçun kovuşturulabilirliğini⁵⁸, cezalandırılabilirliğini ortadan kaldırmaktadır⁵⁹. Buna karşılık doktrinde; dava zaman aşımının fiilin haksızlık muhtevasını yani suç olma özelliğini de ortadan kaldırdığı ileri sürülmektedir⁶⁰.

Doktrinde dava zaman aşımı terimi yerine farklı kavramlar kullanılmaktadır. (Mukayeseli hukuk incelendiğinde; Alman Hukukunda "takibat zaman aşımı" (Verfolgungsverjährung), Fransız Hukukunda "kamu davası zaman aşımı" (presc-

⁵⁵ 1982 Anayasası'nın 38 inci maddesinin 1 inci ve 2 nci fıkralarında; "Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılmaz; kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

Suç ve ceza zaman aşımı ile ceza mahkumiyetinin sonuçları konusunda da yukarıdaki fıkra uygulanır" denilmektedir.

⁵⁶ İfade edelim ki, ilk derece mahkemesi tarafından hüküm verildikten sonra temyiz yoluna müracaat edilmiş ise, hüküm tarihi ile temyiz tarihi arasında geçen süre dava zaman aşımından sayılmalıdır.

⁵⁷ **Schmid, Johann**, in: Tiedemann, Klaus, Strafgesetzbuch Leipziger Kommentar, Grosskommentar, 12. Auflage, Berlin 2008, s.1497.

⁵⁸ **Öztürk-Erdem**, Ceza Hukuku, s.436; *Soyaslan*, suçun işlenmesinden itibaren belli bir sürenin geçmesine rağmen, sanık hakkında "dava açılmamışsa" dava zaman aşımından bahsedilebileceğini belirtmektedir. **Soyaslan, Doğan**, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 3. Baskı, Ankara 2005, s.583.

⁵⁹ **Özgenç**, s.745.

⁶⁰ **Özgenç**, s.745; **Maurach, Reinhart- Gössel, Karl Heinz-Zipf, Heinz**, Strafrecht Allgemeiner Teil, Teilband 2, 7. Auflage 1989, §75, kn.15, s.747; **Jescheck, Hans-Heinrich-Weigend, Thomas**, Lehrbuch des Strafrechts, Allgemeiner Teil, 5. Auflage, Berlin 1996, s.911.

ription de l'action publique), Amerikan Hukuku'nda "dava zamanaşımı" (statute of limitations), İtalyan Hukukunda ise "suç zamanaşımı" (prescrizione del reato) terimleri kullanılmaktadır.)

Kunter, dava zamanaşımı ibaresi yerine "cezalandırma zamanaşımı" teriminin kullanılması gerektiğini belirtmekte ve bunu "suç faili hakkında suçu koğuşturamaz hale getirmek sonucunu doğurmak üzere belli bir zamanın kanunda yazılı şartlar altında geçmesi" şeklinde tanımlamaktadır⁶¹.

Doktrinde bir diğer görüş ise, dava zamanaşımı yerine, "koğuşturma ve dava zamanaşımı" teriminin kullanılması gerektiğini ileri sürmüştür⁶².

Majno ise, "ceza davası zamanaşımı" terimi kullanmaktadır⁶³.

1982 Anayasası'nın 38 inci maddesinin 2 nci fıkrasında ise "suç zamanaşımı" ibaresi kullanılmıştır. Dava zamanaşımı süresinin dolması fiili suç olmaktan çıkarılmadığı için, bu terimin doğru olmadığı düşüncesindeyiz.

Dava zamanaşımı sadece kamu davasının düşmesine neden olmadığından⁶⁴, "soruşturma ve kovuşturma zamanaşımı" teriminin daha uygun olacağı kanaatindeyiz. Zira bu ibare yukarıda yaptığımız tanımı da kapsayıcı niteliktedir. Ancak kanunkoyucu "dava zamanaşımı" terimini tercih ettiği için, biz de açıklamalarımızda bu kavramı kullanacağız.

Dava zamanaşımı süresinin dolması soruşturma ve kovuşturmanın devamına engeldir. Buna göre, dava zamanaşımı süresinin dolduğu soruşturma aşamasında tespit edilirse, şüpheli hakkında "kovuşturmaya yer olmadığı kararı", kovuşturma aşamasında anlaşılırsa "kamu davasının düşmesi kararı" verilmelidir.

Doktrinde ise, dava zamanaşımının 5237 sayılı TCK'da davanın düşürülmesini gerektiren sebepler arasından sayılmış olması nedeniyle, dava zamanaşımı süresinin dolduğundan bahisle kamu davası açılmasından sarfınazar edilemeyeceği, kamu davasının açılması gerektiği, kamu davası açıldıktan sonra mahkeme tarafından davanın düşmesine karar verilmesi gerektiği belirtilmiştir⁶⁵.

5271 sayılı CMK'nun 171 inci maddesinin 1 inci fıkrasında; "*Cumhuriyet savcısı, soruşturma evresi sonunda, kamu davasının açılması için yeterli şüphe oluşturacak delil elde edilememesi veya kovuşturma olanağının bulunmaması hâllerinde*

⁶¹ Kunter, Nurullah, Ceza Hukukunda Zamanaşımı, (Doçentlik tezi), İstanbul 1946, s.44.

⁶² Özgenç, İzzet, Banka Yolsuzlukları ve Zamanaşımı Sorunu, Türk Hukuk Dergisi, S.:71, Ocak 2003, s.3.

⁶³ Majno, Ceza Kanunu Şerhi -Türk ve İtalyan Ceza Kanunları-, C.: I, Ankara 1977, s.513.

⁶⁴ Kanaatimizce, her ne kadar kanunda dava zamanaşımı süresinin dolması durumunda, kamu davasının düşeceği belirtilmişse de, usul ekonomisi ve zamanaşımının dava şartı olması nedeniyle soruşturma aşamasında zamanaşımına uğrayan fiiller için kamu davası açılmamalı, doğrudan kovuşturmaya yer olmadığına karar verilmelidir.

⁶⁵ Özgenç, s.746.

kovuşturmaya yer olmadığına karar verir” denildiğine göre, soruşturma aşamasında zamanaşımı süresinin dolduğunu tespit eden savcının “kovuşturmaya yer olmadığına dair karar” vermesi gereklidir. Zira zamanaşımı süresinin dolması kovuşturmaya engel olan bir durumdur. Aksinin kabulü yani zamanaşımına uğramış bir fiil hakkında kamu davası açılması, CMK’nun 171 inci maddesine açıkça aykırı olacaktır gibi, ceza muhakemesi ilkelerinden usul ekonomisi ilkesini de ihlal etmiş olacaktır.

Bununla birlikte dava zamanaşımının 5237 sayılı TCK’da davanın düşürülmesini gerektiren sebepler arasında sayılması, dava zamanaşımı süresinin dolmasına rağmen kamu davasının açılması gerektiği şeklinde yorumlanamaz. Zira 5237 sayılı TCK’da davanın düşürülmesini gerektiren sebepler arasında yer alan şüphelinin soruşturma aşamasında ölümü halinde de “kovuşturmaya yer olmadığına dair karar” verilmektedir.

Bu görüşümüzün bir diğer dayanağı 5237 sayılı TCK’nun 72 nci maddesidir. Maddenin ikinci fıkrasında; *“Dava ve ceza zamanaşımı re’sen uygulanır ve bundan şüpheli, sanık ve hükümlü vazgeçemezler”* denilerek, dava zamanaşımının soruşturma aşamasında da nazara alınabileceği ifade edilmek istenmiştir.

Sonuç olarak, dava zamanaşımı süresi soruşturma aşamasında dolarsa “kovuşturmaya yer olmadığına dair karar”⁶⁶, kovuşturma aşamasında dolarsa “kamu davasının düşmesi kararı” verilmelidir.

Dava zamanaşımı dolayısıyla hakkında açılan davanın düşmesine karar verilen failin işlediği başka bir suçtan dolayı zamanaşımına uğrayan fiilin cezanın bireyselleştirilmesinde dikkate alınması gerektiği ileri sürülmektedir⁶⁷. Kanımızca dava

⁶⁶ Nitekim Yargıtay dava zamanaşımının dolması sebebiyle verilen takipsizlik kararını yasaya aykırı bulmamıştır. “Sanıkların yakınana ait işyerinin sağlam ve dayanıklı olan kepenk kilitlerini demir kesme makası ile keserek hırsızlık suçunu işledikleri iddia edildiğinden, eylemlerinin 765 sayılı TCY.nın 493/1 veya 5237 sayılı TCY.nın 142/1-b maddelerinde belirtilen hırsızlık suçuna uyduğu, anılan Yasanın 493/1. maddesinde öngörülen cezanın üst sınırına göre aynı Yasanın 102/3. maddesine göre 10; yine 5237 sayılı TCY.nın 142/1-b maddesinde öngörülen cezanın üst sınırına göre de adı geçen Yasanın 66/1-e maddesine göre 8 yıllık zamanaşımına tabi olduğu, 5252 sayılı Yasanın 9/3. maddesi uyarınca, sanık yararına olan hükmün önceki ve sonraki kanunların ilgili bütün hükümleri olaya uygulanarak ortaya çıkan sonuçların birbiriyle karşılaştırılması suretiyle bulunacağına hükme bağlandığı, takipsizlik kararını veren Cumhuriyet Savcılığınca ise cezanın miktarı ile zamanaşımı sürelerini düzenleyen hükümler yönünden karma uygulama yapılarak zamanaşımının dolduğu sonucuna varılarak takipsizlik kararının verildiği 20.02.2006 tarihinde her iki Yasa hükümlerine göre dava zamanaşımının dolmadığı gözetilerek takipsizlik kararına karşı yapılan itirazın kabulüne karar vermek gerektiği anlaşıldığından, kanun yararına bozma istemine dayanan Yargıtay C.Başsavcılığının ihbar yazısı, incelenen dosya içeriğine göre yerinde görüldüğünden kabulü ile Eyyüp 1. Ağır Ceza Mahkemesinin 10.4.2006 günlü 2006/481 sayılı takipsizlik kararına karşı yapılan itirazın reddine ilişkin kararın 5271 sayılı CMK’nun 309. maddesi gereğince bozulmasına...” Yarg. 6.CD.’nin 21.06.2007 tarih ve 2006/12769, 2007/7972 sayılı kararı, karar için bkz. **Artuk, Mehmet Emin-Gökçen, Ahmet-Yenidünya, Ahmet Caner**, TCK Şerhi, Genel Hükümler, Madde 37-75, 2. Cilt, Ankara 2009, s.1740, 1741.

⁶⁷ Zamanaşımının dolmasının suçun haksızlığını ortadan kaldırmadığı, diğer suçlar açısından cezanın artırılmasında değerlendirilebileceği belirtilmektedir. Bkz. **Schmid**, s.1502; **Özgenç**, s.745.

zamanaşımına uğramış olsa dahi, hiç suç işlememiş ve hakkında dava açılmamış bulunan kişi açısından fark oluşması yönünden ileri sürülen bu görüşün kabulü mümkün değildir. Zira zamanaşımı durumunda işin esası hakkında bir karar verilmemekte, böylece kişinin suçu işlediği konusu ispatlanmamış olmasına rağmen, şüpheli olan bir hususa sanık aleyhine sonuç izafe edilmektedir. Ayrıca, kişinin adli sicil kaydında dava zamanaşımına ilişkin bilgilerin yer almaması da bu hususun takibini imkânsız kılmaktadır. Ayrıca ifade etmeliyiz ki, bu görüşü dava zamanaşımından ziyade ceza zamanaşımı bakımından kabul etmek gerekmektedir. Zira ceza zamanaşımından kişinin suçluluğu mahkeme kararı ile tespit edilmiş ve kesinleşmiştir. Bunun yanında 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu'nun 4 üncü maddesinde adli sicile kaydedilecek bilgiler arasında ceza zamanaşımının dolduğunun tespitine ilişkin kararın yer alacağı belirtilmiştir⁶⁸.

9- Dava Zamanaşımı Sürelerinin Başlangıcı

a- Suçun Ortaya Çıktığı Günden Başlaması

Bu görüşe göre, bir suç toplumda en fazla etkiyi ortaya çıktığı gün gösterir. Sosyal endişe ve toplumun suçu unutmaması da ancak suçun ortaya çıkmasından sonra gerçekleşebilir. Suçun varlığı bilindikten sonra ise, her geçen gün toplumun tepkisi azalır ve belli bir süre sonra (zamanaşımını süresinin dolması ile) tamamen ortadan kalkar⁶⁹.

Ancak bu sistem, dava zamanaşımını sonsuz hale getireceği, devletin suçu ortaya çıkarmaktaki ihmalinin suçluya yükletileceği, suçlunun belli bir süre geçtikten sonra kendini savunma imkânından mahrum olacağı, suçun ne zaman öğrenildiğinin kesin olarak ispatlanmasının zor olacağı gerekçeleriyle eleştirilmiştir⁷⁰.

Fransız Yargıtay'ı güveni kötüye kullanma, şirket mallarının kötüye kullanılması, hile ile sosyal yardım alma, rüşvet ve dolandırıcılık gibi suçlarda, suç niteliği taşıyan davranışın gizli kalmasının suçun kurucu unsuru olması nedeniyle, dava zamanaşımının suçun öğrenildiği günden başlaması gerektiğini belirtmektedir⁷¹.

Kanaatimizce, devlet cezalandırma yetkisini suçun ortaya çıktığı günden değil, suçun işlendiği günden itibaren kullanabilecek olduğu için, zamanaşımı kuruğunu şüpheli ve sanığın aleyhine genişletmek doğru değildir.

⁶⁸ 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu'nun 9 uncu maddesinde ise, adli sicildeki bilgilerin ceza zamanaşımının dolması halinde Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğüne silinerek, arşiv kaydına alınacağı belirtilmiştir.

⁶⁹ Erem-Danışman-Artuk, s.998; Uzun, Mehmet Ali, Ceza Hukukunda Zamanaşımı, (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, yayımlanmamış doktora tezi), İstanbul 1994, s.81; Aktaş, Yusuf, Ceza Davalarında Yasayolları, Zamanaşımı ve Süreler, İstanbul 1979, s.19.

⁷⁰ Erem-Danışman-Artuk, s.998; Aktaş, s.19.

⁷¹ Taner, Zamanaşımı, s.66.

b- Soruşturmaya İlişkin İlk İşlemin Yapıldığı Günden Başlaması

Bu görüşe göre, zamanaşımı süresi şüpheli hakkında ilk soruşturma işleminin yapıldığı günden itibaren işlemeye başlayacaktır. Böylece işlendiği iddia edilen fiille ilgili olarak savcılığın harekete geçtiği gün, zamanaşımının başlangıç günüdür. Nitekim savcı tarafından gerçekleştirilen usuli işlemlerin zamanaşımı süresini kesmesi de bu görüşün bir uzantısıdır⁷².

Kanaatimizce soruşturma aşamasında olayın aydınlatılmasına yönelik usuli işlemler zamanaşımının kesilmesi nedeni olarak kabul edildiği için, ayrıca ilk soruşturma işlemini zamanaşımının başlangıcı saymak, zamanaşımı kurumunun amacı dışında genişletilmesi ve uygulanamaz hale getirilmesine neden olacaktır.

c- Suçun İşlendiği Günden Başlaması

Bu görüşü benimseyenlere göre, suçun işlendiği gün zamanaşımı hesaplanırken dikkate alınmalı ve zamanaşımı süresinin birinci günü suçun işlendiği gün kabul edilmelidir⁷³. Suçun işlendiği günden itibaren devletin cezalandırma yetkisi ortaya çıktığına göre, zamanaşımının bu günden itibaren işlemeye başlaması gerekir. Zira suçun işlendiği gün faili yakalamak ve dava açmak imkânı bulunmaktadır. Zamanaşımının suçun işlendiği günü takip eden günden itibaren işlemeye başlaması, zamanaşımını bir gün süre ile durduracak ve zamanaşımı bir günlüğüne işlememiş sayılacaktır. Bu görüşü savunan bazı yazarlar ise zamanaşımının başlangıcının tespitinde suçun işlendiği saatin de hesaba katılması gerektiğini ileri sürmüşlerdir⁷⁴.

Alman Ceza Kanunu'nun 78a maddesinde; "Dava zamanaşımı süresi fiil tamamlanır tamamlanmaz işlemeye başlar" denilerek zamanaşımının fiilin işlendiği günden itibaren başlaması gerektiği belirtilmiştir⁷⁵.

Aynı şekilde Fransız Ceza Usul Kanunu'nun 7 nci maddesinde; dava zamanaşımının "suçun işlendiği tarihten itibaren" hesap edileceği hususu açıkça düzenlenmiştir⁷⁶.

d- Suçun İşlendiği Günü Takip Eden Günden Başlaması

Bu görüşü savunanlara göre, zamanaşımı suçun işlendiği günden değil, bir sonraki günden itibaren hesaplanmalıdır. Bir gün yirmidört saat olduğu ve suçun işlendiği andan itibaren henüz yirmidört saat geçmediği için, suçun işlendiği günün zamanaşımının başlangıcı olarak kabul edilmesi mümkün değildir. Eğer suçun

⁷² Lorenz, s.81; Erem-Danışman-Artuk, s.988, 999.

⁷³ Dönmezer-Erman, III, s.261; Önder, II-III, s.783; Erem-Danışman-Artuk, s.998, 999.

⁷⁴ Dönmezer-Erman, III, s.261; Önder, II-III, s.783.

⁷⁵ Schönke-Schröder, s.1091.

⁷⁶ <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1674/file/848f4569851e2ea7eabfb2ffcd70.htm/preview> , erişim tarihi, 27.04.2013.

işlendiği gün hesaba katılacaksa, bunun saatinin de bilinmesi gerekir. İşlendiği saat tespit edilemeyen suçlarda suçun işlendiği günden zamanaşımını başlatmak kanunda öngörülen süreden daha kısa bir zamanda fiilin zamanaşımına uğramasına sebebiyet verecektir⁷⁷.

Bu görüşte olanlar, bir şeyin başlamasının diğer şeyin bitmesine bağlı olduğunu, zamanaşımının başlangıç günü ile suçun işlendiği günün aynı zaman diliminde bulunamayacağını, bu nedenle suçun işlendiği gün değil, takip eden günün zamanaşımının birinci günü olduğunu ileri sürmüşlerdir.

765 sayılı TCK'nun mehzarı olan 1889 İtalyan Ceza Kanunu'na göre de, zamanaşımının, suçun işlendiği günü takip eden günden itibaren işlemeye başlayacağı kabul edilmişti⁷⁸.

e- 5237 sayılı TCK'nun Benimsediği Sistem

5237 sayılı TCK'da dava zamanaşımı sürelerinin işlemeye başlayacağı zaman, suç tiplerinin özelliği, işleniş biçimi ve mağdurun yaşı ve konumu göz önünde bulundurularak belirtilmiştir.

Aşağıda dava zamanaşımı sürelerinin başlangıcı çeşitli ihtimaller ve 5237 sayılı TCK'nun düzenlemesi çerçevesinde incelenecektir.

5237 sayılı TCK'nun 66 ncı maddesinin 6 ncı fıkrasında; dava zamanaşımı süresinin başlangıcına ilişkin tamamlanmış suçlar, teşebbüs halinde kalan suçlar, kesintisiz suçlar, zincirleme suçlar ve çocuklara karşı üstsoy veya nüfuzu altında buldukları kişiler tarafından işlenen suçlar açısından bir takım hükümler getirilmiştir.

Ancak dava zamanaşımının başlangıcına dair genel bir hüküm kanunda yer almamaktadır.

66 ncı maddenin 6 ncı fıkrasından kanun koyucunun suçun işlendiği günü dava zamanaşımının başlangıcı olarak kabul ettiği sonucuna ulaşılmalıdır.

765 sayılı TCK döneminde de kanunda açık bir hüküm bulunmamaktaydı. Kanunun 104 üncü maddesinin 11.06.1936 tarih ve 3038 sayılı kanunla değiştirilmesinin ardından, zamanaşımı süresinin başlangıcının suçun işlendiği gün olduğu fikri ağırlık kazanmıştı. Söz konusu değişikliğe ilişkin gerekçede; *"Hukuk amme davasının mürruru zamanını kesen muamelelerin neden ibaret olduğu yazılı bir şekilde*

⁷⁷ **Dönmezer-Erman**, III, s.261; **Önder**, II-III, s.784; **Kunter**, Ceza Hukukunda Zamanaşımı, s.72.

⁷⁸ 1889 İtalyan Ceza Kanunu'nun hazırlık çalışmaları sırasında maddenin, "tamamiyle icra olunmuş suçlarda zamanaşımı, fiilin tamamen icrasından başlar" şeklinde değiştirilmesi teklif edilmiş ancak bu kabul görmemiştir. Bu itibarla Zanardelli Ceza Kanunu'nda suçun işlendiği günün zamanaşımına dâhil olmadığı benimsenmişti. 1889 İtalyan CK'nun hazırlık sürecindeki tartışmalar için bkz. **Majno**, C.:I, s.519, 520.

anlaşılmadığından ve bu yüzden tatbikatta muhtelif içtihatlarla yol açılmış bulunduğundan bu muameleleri birer birer tasrihin faydalı olacağına kani olan encümen bunları birer birer tespit ettiği gibi kesilme üzerine müruru zamanın ertesi günü değil aynı gün cereyana başlaması esasını doğru bulmuştur” denilmektedir⁷⁹.

Yine söz konusu dönemde Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu'nun 10.01.1940 tarih ve 1940/6 E., 1940/64 K. sayılı ilamında⁸⁰; *“Suçun vukuu gününden başlayan hukuku amme davasının müruruzaman müddeti...”* denilerek zamanaşımının başlangıç zamanı açıkça belirtilmişti.

Kanaatimizce⁸¹ 5237 sayılı TCK'nun 66 ncı maddesinin 6 ncı fıkrası çerçevesinde, suçun işlendiği günün de zamanaşımı süresinin hesabında dikkate alınması gerekmektedir⁸².

Zamanaşımı süreleri 72 nci maddenin 1 inci fıkrasına göre hesaplanmalıdır. Buna göre; *“Dava ve ceza zamanaşımı süreleri, gün, ay ve yıl hesabıyla belirlenir. Bir gün, yirmidört saat; bir ay, otuz gündür. Yıl, resmî takvime göre hesap edilir”*.

Burada incelenmesi gereken bir diğer husus, suçun işlendiği günün tam olarak belirlenememesi durumunda zamanaşımı süresinin başlangıcının nasıl tespit edileceğidir. Bu ihtimalde “şüpheden sanık yararlanır ilkesi (in dubio pro reo)” uyarınca failin lehine olan günün suçun işlendiği gün kabul edilmesi gerekir⁸³. Buna göre, zamanaşımının başlangıcı dosyadaki mevcut delil durumuna göre tespit edilebilen

⁷⁹ Bkz. **İçel, Kayıhan-Yenisey, Feridun**, Karşılaştırmalı ve Uygulamalı Ceza Kanunları, İstanbul 1994, s.466.

⁸⁰ Karar için bkz. **Uzun**, s.84.

⁸¹ 5237 sayılı TCK'nun mevcut düzenlemesi her ne kadar zamanaşımı süresinin suçun işlendiği tarihten başlamasını öngörmüşse de, kanımızca suç gününün zamanaşımına dâhil edilmeyeceği bir düzenlemenin olması daha doğru olacaktır. Zira, aynı günün hem suçun işlendiği hem de zamanaşımının başladığı an olmamalıdır. Hatta bu konuda en adilane düzenleme suçun işlendiği saate göre bir belirleme yapılmasıdır. Nitekim TCK'nun 72 inci maddesinde bir gün yirmidört saat olarak belirtilmiştir. Buna göre, suçun işlendiği saatten itibaren yirmidört saat geçmedikçe bir günden bahsedilemeyecektir.

⁸² Aynı yönde bkz. **Demirbaş**, s.663; **Kayanççek, Murat**, Dava Zamanaşımı, <http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/makale/158.doc>, erişim tarihi, 27.04.2013, s.6; **Erem-Danışman Artuk** ise, suçun işlendiği günü saymayarak zamanaşımının başlangıcının, suçun işlendiği günü izleyen gün olarak belirlenmesi gerektiğini, zira bir şeyin başlamasının diğer şeyin bitmesine bağlı olduğunu, kanunda saat ölçüsü bulunmadığı için, suçun işlendiği gün bütün olarak kabul edilerek, suçun işlendiği günün ertesinin zamanaşımının birinci günü sayılması gerektiğini belirtmektedirler. **Erem-Danışman-Artuk**, s.1000.

⁸³ **Schönke-Schröder**, s.1096; **Kühl, Kristian**, Strafgesetzbuch Kommentar, 26. Auflage, München 2007, s.527; **Schmid**, s.1505; **Centel-Zafer-Çakmut**, s.745; **Demirbaş**, s.663; **Soyaslan**, s.586; **Taner**, Zamanaşımı, s.69. “Sanığın her iki suçu da 1994 yılı ekim ayında işlediği anlaşılakta ise de, suçların ekim ayının hangi gününde işlendiği kesin biçimde saptanamamıştır. Bu bakımdan, zamanaşımının hesabında sanığın en lehine sonuç verecek tarih olan 1 Ekim 1994 gününün zamanaşımının başlangıç günü olarak kabulü zorunludur” Yarg. CGK'nun 03.06.2003 tarih ve 5-106/232 sayılı kararı, karar için bkz. **Kayanççek**, Dava Zamanaşımı, s.21-24.

ve sanığın en lehine olabilecek andır. Nitekim Yargıtay da suçun işlendiği günün belirlenememesi durumunda, şüpheden sanık yararlanır ilkesinin uygulanacağına hükmetmiştir⁸⁴.

Bunun yanında dava zamanaşımı süresi suçun işlendiği günden itibaren başlayacağı için, söz konusu suçun henüz ortaya çıkmamış olması herhangi bir öneme sahip değildir. Zira kanunda suçun öğrenildiği tarihten değil, suçun işlendiği tarihten bahsedilmektedir.

Suç biliniyor, tarihi biliniyor, faili bilinmiyorsa yani faili meçhul bir suç söz konusu ise, yine dava zamanaşımı suçun işlendiği tarihten itibaren işlemeye başlayacaktır. Bu fiille ilgili olarak iddianame düzenlenebilecek ve kamu davası açılacaktır. Dava zamanaşımı süresi içerisinde mahkeme delilleri toplayacaktır. Mahkeme tarafından sanık hakkında kaçak olduğuna karar verilirse, dava zamanaşımı duracak, aksi takdirde sanığın yokluğunda karar verilemiyorsa, kanunun öngördüğü sürenin geçmesiyle birlikte davanın düşmesine karar verilecektir.

10- Objektif Cezalandırılabilme Şartı İhtiva Eden Suçlar Yönünden Dava Zamanaşımının Başlangıcı

Objektif cezalandırılabilme şartları, suçun bütün unsurları gerçekleştiikten sonra söz konusu olan ve esasen gerçekleşmediği takdirde kişinin haksızlık ve suç teşkil eden eyleminden cezalandırılmasını engelleyen şartlardır⁸⁵. Bu şartlar, suçun unsurlarına dâhil olmadığı için, suçun gerçekleşme anına ilişkin herhangi bir etkiye sahip değildir⁸⁶.

Objektif cezalandırılabilme şartı ihtiva eden suçlar, bu şartlar gerçekleşmese dahi, suç olma özelliğine sahiptirler ve haksızlık teşkil etmektedirler. Sadece devletin bu şartlar gerçekleşmeden cezalandırma yetkisini kullanması mümkün değildir.

Kanaatimizce 5237 sayılı TCK'da objektif cezalandırılabilme şartı ihtiva eden suçlar açısından özel bir düzenleme yer almadığı için, zamanaşımının genel kural

⁸⁴ "İddia ve dosya içeriğine göre, sanığa 1975 yılında teslim olunan otolara ait parçaların sanık tarafından hangi tarihte sökülüp alındığı belli değildir. Bu tarih otoların teslim edildiği 1975 yılının herhangi bir ayı olabileceği gibi, dava zamanaşımına neden olan başka yıllar da olabilir. Suç tarihinin sanık aleyhine olarak son güne kadar devam ettirmek, şüphe sanık lehine yorumlanır kuralına ters düşecektir. Bu itibarla yerel mahkemenin direnme kararında gösterdiği gerekçeler usul ve yasa-ya uygun bulunduğundan, katılan idare vekilinin temyiz itirazlarının reddiyle direnme hükmünün onanmasına karar verilmelidir" Yarg. CGK.'nun 24.06.1985 tarih ve 583/393 sayılı kararı, karar için bkz. **Günay, Erhan**, Gümrük Kaçakçılığı Davalarında Dava Zamanaşımı Uygulaması, Terazi Hukuk Dergisi, Y.:4, S.:39, Kasım 2009, s.90, 91.

⁸⁵ **Artuk-Gökçen-Yenidünya**, Genel Hükümler, s.578; **Öztürk-Erdem**, s.149; **Özgenç**, s.559; **Soyaslan**, s.206.

⁸⁶ **Kunter**, Kanuni Unsurlar, s.217.

olan “suçun işlendiği tarihten”⁸⁷ başlaması gerekir⁸⁸. Suçun işlendiği tarih cezalandırma şartının gerçekleştiği an olmadığı için, kanunda öngörülen hareketin yapılması ile birlikte suç oluşmuştur ve zamaşaşımı süresi bu tarihten başlamalıdır⁸⁹. Ancak en doğru yol kanuna bu konuda bir hüküm ilave edilmesidir.

Nitekim İtalyan CK’nun 158 inci maddesinde, cezalandırılabilme şartı ihtiva eden suçlarda, dava zamaşaşımının şartın gerçekleştiği günden itibaren işlemeye başlayacağı açıkça belirtilmiştir⁹⁰.

Örneğin 5237 sayılı TCK’nun 161 inci maddesinde yer alan “hileli iflas suçu” açısından objektif cezalandırılabilme şartı öngörülmüştür. Buna göre, bir ticari faaliyet bağlamında malvarlığını eksiltmeye yönelik hileli tasarruflarda bulunmakla birlikte hileli iflas suçu oluşmaktadır. Ancak bu suçu işleyen failin cezalandırılabilmesi için, iflasa karar verilmiş olması gerekir. İflas olgusu bu suçu açısından objektif cezalandırılabilme şartıdır. Bu tarz bir fiili işleyen kişi açısından suç, iflasa karar verildiği anda değil, malvarlığını eksiltmeye yönelik hileli tasarruflarda bulunulduğu anda oluşmaktadır. Zamaşaşımı da “suçun işlendiği tarihte” işlemeye başladığı için, zamaşaşımı süresinin başlangıcı açısından iflasa kararının verildiği anın bir önemi bulunmamaktadır.

Buna karşılık, Yargıtay hileli iflas suçunda zamaşaşımı süresinin iflas kararının kesinleştiği tarihte başlayacağını belirtmektedir⁹¹.

⁸⁷ Özgenç, objektif cezalandırılabilme şartının arandığı suçlarda, suçun işlenmiş ve dolayısıyla tamamlanmış sayılabilmesi için, objektif cezalandırılabilme şartının gerçekleşmesi gerektiğini, bu itibarla bu suçlarda dava zamaşaşımı süresinin, maddi unsurların yanı sıra, objektif cezalandırılabilme şartının gerçekleştiği andan itibaren işlemeye başlaması gerektiğini ileri sürmektedir. Bkz. Özgenç, s.562.

⁸⁸ Aynı yönde bkz. Artuk-Gökçen-Yenidünya, Genel Hükümler, s.999; Demirbaş, s.663; Özbek-Kanbur-Doğan-Bacaksız-Tepe, s.432-434. Doktrinde, talep, izin ve karar gibi dava şartlarının gerçekleşmesine bağlı suçlarda, devletin cezalandırma hakkına hâle gelmemesi ve kovuşturma yapılmasının bu şartın gerçekleşmesine bağlı olması nedeniyle dava zamaşaşımının dava şartının gerçekleştiği günde değil, failin işlendiği tarihte başlayacağı ileri sürülmesine rağmen, objektif cezalandırılabilme şartı ihtiva eden suçlarda dava zamaşaşımının şartın gerçekleştiği tarihte işlemeye başlayacağı ifade edilmektedir. Bkz. Kayaççiçek, Dava Zamaşaşımı, s.7; Dönmezer-Erman, III, s.258; Önder, II-III, s.789; İçel-Sokullu Akıncı-Özgenç-Sözüer-Mahmutoğlu-Ünver, s.360; Erem-Danışman-Artuk, s.1010; Uzun, s.91.

⁸⁹ Doktrinde, objektif cezalandırılabilme şartlarının söz konusu olması halinde, şart gerçekleşinceye kadar zamaşaşımının durması gerektiği ileri sürülmektedir. Kunter, Kanuni Unsurlar, s.221.

⁹⁰ Demirbaş, s.688; Taner, Zamaşaşımı, s.81; Önder, II-III, s.789.

⁹¹ “Hileli iflas suçunda suçun objektif cezalandırılabilme koşulu ticaret mahkemesince iflas kararı verilmesi olup suçun maddi unsurunu oluşturan hareketlerin iflas kararının verilmesinden önce yapılması halinde suç tarihi iflas kararının kesinleşme tarihi olduğundan; olayda, 765 Sayılı TCK. nun 102/4 ve 104/2. maddelerinde öngörülen dava zamaşaşımının, gerçekleşmediği gözetilmeden suç tarihinin iflas davasının açıldığı 12.10.1999 günü olduğu kabul edilerek kamu davasının zamaşaşımı nedeniyle ortadan kaldırılmasına karar verilmesi...” Yarg. 11. CD.’nin 25.03.2008 tarih ve 2008/352 E., 2008/1731 K. sayılı kararı. Karar için bkz. Kazancı İçtihat Bankası.

Bu husus Alman Hukukunda da tartışmalı olup, ağırlıklı olarak zamanaşımının şartın gerçekleştiği andan başlaması gerektiği belirtilmektedir.

Bir görüşe göre, suç hareketin yapıldığı anda işlendiğine ve suçun varlığı için neticeye de ihtiyaç olduğuna göre, suçun işlendiği tarih, hareketin yapıldığı tarihtir. Objektif cezalandırılabilme şartı ihtiva eden suçlarda suçun oluşumu için şartın gerçekleşmesine gerek yoktur. Ancak zamanaşımında durum farklıdır. Bu farklılık 78 inci maddedeki neticeli suçlarda zamanaşımının neticeden başlaması ile alakalı değildir. Objektif cezalandırılabilme şartı ihtiva eden suçlarda, bu şart gerçekleşmeden devletin ceza verme hakkı mümkün olmadığından, zamanaşımı da bu tarihte işlemeye başlamalıdır⁹².

Diğer bir görüşe göre ise, objektif cezalandırılabilme şartı suçun oluşumu ve zamanı bakımından önemsizdir. Ancak dava zamanaşımı için farklı kurallar geçerlidir. Bu tür suçlarda soruşturma ve kovuşturma şartın gerçekleşmesinden önce mümkün olmadığından, zamanaşımı süresi şartın ortaya çıkması ile birlikte işlemeye başlayacaktır⁹³.

Bir diğer görüş ise, objektif cezalandırılabilme şartının suçun oluşumu ve bitimi için bir önem arz etmediğini, objektif cezalandırılabilme şartı suçun içinde değilse, bu şart ortaya çıkmadan da zamanaşımının bağımsız olarak başlayabileceğini, ancak bunu kabul etmenin doğru olmayacağını, zira o şart gerçekleşene kadar devletin cezalandırma yetkisinin bulunmadığını belirtmektedir. Bu itibarla bu görüşü benimseyenler, objektif cezalandırılabilme şartı gerçekleşene kadar zamanaşımının ertelendiğini kabul etmektedirler⁹⁴.

SONUÇ

Objektif cezalandırılabilme şartları, suçun işlenmesinden önce, suçun işlenmesi sırasında veya suç bütün unsurları ile gerçekleştikten sonra söz konusu olabilen ve esasen gerçekleşmediği takdirde kişinin haksızlık ve suç teşkil eden eyleminden cezalandırılmasını engelleyen şartlardır.

Objektif cezalandırılabilme şartlarının mutlaka suçun işlenmesinden sonra gerçekleşmesi gerekmemekte, suçun işlenmesi sırasında, hatta suç işlenmeden önce de gerçekleşebilmektedir. Örneğin, TCK'nun 161 inci maddesinde yer alan hileli iflas suçunda, objektif cezalandırılabilme şartı olan "iflasa karar verilmiş olması", malvarlığını eksiltmeye yönelik hileli tasarruftan önce ya da sonra gerçekleşmiş olabilir.

⁹² **Krause, Friedrich W.**, Die objektiven Bedingungen der Strafbarkeit, Juristische Ausbildung, Eylül 1980, s.449; **Wilhelm, Endrik**, Strafbares Verhalten und objektive Strafbarkeitbedingung bei § 283 b I Nr. 3 b StGB, NStZ 2003, Heft 10, s.511; **Schmid**, s.1532.

⁹³ **Stree, Walter**, Objektive Bedingungen der Strafbarkeit, Juristische Schulung, Heft 12, 1965, s.473.

⁹⁴ **Satzger, Helmut**, Die objektive Bedingung der Strafbarkeit, Juristische Ausbildung, 2006, s.108-112; **Kühl**, s.527.

Objektif cezalandırılabilme şartı, suçun bir unsuru olmadığından, kastın bilme unsuruna dâhil değildir ve somut olayda objektif cezalandırılabilme şartının varlığının fail tarafından bilinmesine gerek yoktur.

Objektif cezalandırılabilme şartı ihtiva eden suçlarda, unsurların gerçekleşmesi ile birlikte suç oluşmakta, buna karşılık objektif nitelikteki bu şartlar gerçekleşmedikçe kişiye ceza verilememektedir. Bu itibarla objektif cezalandırılabilme şartı, “cezalandırılabilirliğin alanını daraltan” bir etki doğurmakta ve cezalandırmayı sağlayan olumlu bir nitelik taşımaktadır.

Objektif cezalandırılabilme şartı ihtiva eden suçların teşebbüse müsait olmayan suçlar arasında yer aldığı söylemek doğru olmayacaktır. Zira icra hareketleri kısımlara ayrılabilen ve objektif cezalandırılabilme şartı ihtiva eden bir suçta fail suçun icra hareketlerini tamamlayamamış ancak objektif cezalandırılabilme şartı gerçekleşmişse, teşebbüsün varlığından söz edilebilecektir.

Objektif cezalandırılabilme şartı ihtiva eden suçlarda, suçun işlendiği zaman ve yer, unsurların gerçekleştiği zaman ve yerdir. Diğer bir ifade ile, suç tarihi ve yeri objektif cezalandırılabilme şartının gerçekleştiği tarih ve yer değildir.

İştirak halinde işlenen ve objektif cezalandırılabilme şartı ihtiva eden suçlarda, objektif cezalandırılabilme şartının somut olayda gerçekleşmemiş olması, bütün suç ortaklarının cezalandırılmasını engelleyecektir.

Objektif cezalandırılabilme şartının gerçekleşmediği durumlarda, hukuki niteliğini de dikkate alarak, CMK’nun 223/4. maddesinde göre, ceza verilmesine yer olmadığına karar verilmelidir.

Objektif cezalandırılabilme şartının gerçekleşmemesi failin cezalandırılmasını engelleyen bir durum olduğu için, soruşturma aşamasında şartın gerçekleşmediğinin fark edilmesi ihtimalinde dahi, kamu davasının açılması mümkündür. Zira objektif cezalandırılabilme şartı, soruşturma veya kovuşturma engeli olmayıp, sadece failin cezalandırılması ya da cezalandırılmamasına neden olmaktadır.

Objektif cezalandırılabilme şartı içeren suçlarda zamanaşımı konusu da büyük önem arz etmektedir.

Dava zamanaşımı, suçun işlendiği tarihten itibaren kanunda öngörülen sürelerin geçmesi ile şüpheli hakkında soruşturma yapılmasına ve kamu davası açılmasına ya da sanık hakkında açılmış olan kamu davasının devam etmesine, böylece devletin cezalandırma yetkisini kullanmasına engel olan kurumdur.

Dava zamanaşımı süresinin dolması soruşturma ve kovuşturmanın devamına engeldir. Buna göre, dava zamanaşımı süresinin dolduğu soruşturma aşamasında tespit edilirse, şüpheli hakkında “kovuşturmaya yer olmadığı kararı”, kovuşturma aşamasında anlaşılırsa “kamu davasının düşmesi kararı” verilmelidir.

Kanaatimizce, devlet cezalandırma yetkisini suçun ortaya çıktığı günden değil, suçun işlendiği günden itibaren kullanabilecek olduğu için, zamanaşımı kurumunu şüpheli ve sanığın aleyhine genişletmek doğru değildir.

Objektif cezalandırılabilme şartı ihtiva eden suçlar, bu şartlar gerçekleşmese dahi, suç olma özelliğine sahiptirler ve haksızlık teşkil etmektedirler. Sadece devletin bu şartlar gerçekleşmeden cezalandırma yetkisini kullanması mümkün değildir.

5237 sayılı TCK'da objektif cezalandırılabilme şartı ihtiva eden suçlar açısından özel bir düzenleme yer almadığı için, dava zamanaşımı süresinin genel kural olan "suçun işlendiği tarihten" başlaması gerekir.

KAYNAKÇA

- Aktaş, Yusuf**, Ceza Davalarında Yasayolları, Zamanaşımı ve Süreler, İstanbul 1979.
- Artuk, Mehmet Emin- Gökçen, Ahmet-Yenidünya, A. Caner**, Ceza Hukuku Özel Hükümler, 11. Baskı, Ankara 2011.
- Artuk, Mehmet Emin-Gökçen, Ahmet-Yenidünya, A. Caner**, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 5. Baskı, Ankara 2009.
- Artuk, Mehmet Emin-Gökçen, Ahmet-Yenidünya, Ahmet Caner**, TCK Şerhi, Genel Hükümler, Madde 37-75, 2. Cilt, Ankara 2009.
- Bettiol G.**, Suç ve Cezanın Sukutu Meselesi, (Çev.:Faruk Erem), AÜHFD, C:XII, 1955, S:1-2.
- Centel, Nur-Zafer, Hamide-Çakmut, Özlem**, Türk Ceza Hukukuna Giriş, 7. Bası, İstanbul 2011.
- Daragenli, Vesile Sonay**, "Tehlike Suçları", in: Prof. Dr. Sahir Erman'a Armağan, İstanbul 1999.
- Demirbaş, Timur**, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 5. Baskı, Ankara 2007.
- Dönmezer, Sulhi-Erman, Sahir**, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, Genel Kısım, C.:I, 14. Bası, İstanbul 1997.
- Erem, Faruk-Danışman, Ahmet-Artuk, Mehmet Emin**, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 14. Baskı, Ankara 1997.
- Günay, Erhan**, Gümrük Kaçakçılığı Davalarında Dava Zamanaşımı Uygulaması, Terazi Hukuk Dergisi, Y.:4, S.:39, Kasım 2009.
- Hafizoğulları, Zeki**, 5237 s. Türk Ceza Kanununda Davanın ve Cezanın Düşürülmesi, s.4 vd., (<http://www.baskent.edu.tr/~zekih/ogrenci/makale.htm>, erişim tarihi:15.04.2013.
- Hafizoğulları, Zeki**, Türk Ceza Hukukunda Cezalandırma Hukuki İlişkisi ve İlişkinin Sona Ermesi Nedenleri, Uğur Alacakaptan'a Armağan, İstanbul 2008.
- Hafizoğulları, Zeki-Özen, Muharrem**, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2. Baskı, Ankara 2010.
- Hakeri, Hakan**, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 11. Baskı, Ankara 2011.

- Hirsch, Hans Joachim**, “Gefährdungsdelikte”, “Tehlike Suçları İle İlgili Suç Tiplerinin Ceza Hukukunun Sistematiğine Uygunluğu Konusu” (Çev.: Feridun Yenisey), (Yayınlanmamış Konferans Metni).
- İçel, Kayıhan- Sokullu Akıncı, Füsun- Özgenç, İzzet- Sözüer, Adem-Mahmutoğlu, Fatih S.-Ünver, Yener**, İçel Yaptırım Teorisi, İstanbul 2000.
- İçel, Kayıhan-Akıncı, Füsun Sokullu- Özgenç, İzzet - Sözüer, Adem – Mahmutoğlu, Fatih S. - Ünver, Yener**, İçel Suç Teorisi, 2. Kitap, İstanbul 2000.
- İçel, Kayıhan-Evik, A. Hakan**, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2. Kitap, 4. Bası, İstanbul 2007.
- İçel, Kayıhan-Yenisey, Feridun**, Karşılaştırmalı ve Uygulamalı Ceza Kanunları, İstanbul 1994.
- Jescheck, Hans-Heinrich-Weigend, Thomas**, Lehrbuch des Strafrechts, Allgemeiner Teil, 5. Auflage, Berlin 1996.
- Kayançiçek, Murat**, Dava Zamanaşımı, <http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/makale/158.doc>, erişim tarihi, 27.04.2013.
- Koca, Mahmut-Üzülmez, İlhan**, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 3. Baskı, Ankara 2010.
- Krause, Friedrich W.**, Die objektiven Bedingungen der Strafbarkeit, Juristische Ausbildung, Eylül 1980.
- Kunter, Nurullah**, Ceza Hukukunda Zamanaşımı, (Doçentlik tezi), İstanbul 1946.
- Kunter, Nurullah**, Suçun Kanuni Unsurları Nazariyesi, İstanbul 1949.
- Kunter-Yenisey-Nuhoglu**, Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. Bası, İstanbul 2006.
- Kühl, Kristian**, Strafgesetzbuch Kommentar, 26. Auflage, München 2007.
- Lorenz, Max**, Die Verjährung in der deutschen Strafgesetzbuch, Berlin 1955.
- Majno**, Ceza Kanunu Şerhi -Türk ve İtalyan Ceza Kanunları-, C.: I, Ankara 1977.
- Maurach, Reinhart- Gössel, Karl Heinz-Zipf, Heinz**, Strafrecht Allgemeiner Teil, Teilband 2, 7. Auflage 1989.
- Önder, Ayhan**, Ceza Hukuku Dersleri, İstanbul 1992.
- Önder, Ayhan**, Ceza Hukuku Genel Hükümler, C.: II-III, İstanbul 1992.
- Özbek, Veli Özer-Kanbur, Mehmet Nihat-Doğan, Koray-Bacaksız, Pınar-Tepe, İlker**, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 3. Baskı, Ankara 2012.
- Özgenç, İzzet**, Banka Yolsuzlukları ve Zamanaşımı Sorunu, Türk Hukuk Dergisi, S.:71, Ocak 2003.
- Özgenç, İzzet**, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 4. Bası, Ankara 2009.
- Öztürk, Bahri-Erdem, Mustafa Ruhan**, Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, 11. Baskı, Ankara 2011.
- Satzger, Helmut**, Die objektive Bedingung der Strafbarkeit, Juristische Ausbildung, 2006.

- Schönke, Adolf-Schröder, Horst**, Strafgesetzbuch, Kommentar, 27. Auflage, München 2006.
- Soyaslan, Doğan**, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 3. Baskı, Ankara 2005.
- Stree, Walter**, Objektive Bedingungen der Strafbarkeit, Juristische Schulung, Heft 12, 1965.
- Taner, Fahri Gökçen**, Ceza Hukukunda Zamanaşımı, Ankara 2008.
- Tiedemann, Klaus**, Strafgesetzbuch Leipziger Kommentar, Grosskommentar, 12. Auflage, Berlin 2008.
- Toröslu, Nevzat**, Ceza Hukuku Genel Kısım, Ankara 2009.
- Uzun, Mehmet Ali**, Ceza Hukukunda Zamanaşımı, (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, yayımlanmamış doktora tezi), İstanbul 1994.
- Üzülmez, İlhan-Akkaş, Ahmet Hulusi**, Suçun Yapısında Objektif Cezalandırılabilme Şartları, EÜHFD, C:II, S:1-2, 2007.
- Wilhelm, Endrik**, Strafbares Verhalten und objektive Strafbarkeitbedingung bei § 283 b I Nr. 3 b StGB, NStZ, Heft 10, 2003.
- Yenisey, Feridun-Plagemann, Gottfried**, Alman Ceza Kanunu, Strafgesetzbuch (StGB), İstanbul 2009.